

## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо проведення I етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури у 2024/2025 навчальному році

**Укладачі:** Квітень Є. Д., методист  
НМЦ предметів мовно-літературної  
та історичної галузей і міжнародної  
інтеграції КЗ «ІППОЧО»;  
**Кульбабська О. В.**, доктор  
філологічних наук, професор  
кафедри сучасної української мови  
Чернівецького національного  
університету ім. Ю. Федьковича,  
голова журі

Відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22 вересня 2011 року № 1099 (із змінами), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 за № 1318/20056, ураховуючи Укази Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, від 23 липня 2024 року № 469/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 23 липня 2024 року № 3891-ІХ, наказу Міністерства освіти і науки України від 30.09.2024 № 1391 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів і турнірів у 2024/2025 навчальному році, *I-й етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури в 2024/2025 навчальному році рекомендуємо провести на рівні закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти в жовтні 2024 року.*

Для організації та проведення олімпіади відповідальні органи влади створюють *організаційний комітет*, призначають *координатора, експерт-консультанта*, а для перевірки виконання завдань та оцінювання результатів – *журі*. Учасниками I-го етапу олімпіади за рішенням педагогічної ради закладу загальної середньої освіти можуть бути 5–11 класи.

**Увага!** Рекомендуємо I-й етап олімпіади проводити в **один тур**.

Для складання завдань олімпіади голова журі та координатор формують *предметно-методичну комісію*, до якої входять фахівці мовно-літературної галузі. Члени предметно-методичної комісії забезпечують науковий рівень змісту завдань та їх нерозголошеність до моменту оприлюднення.

**Увага!** Надання підготовлених завдань будь-якій особі, яка не є членом предметно-методичної комісії, **категорично заборонено**.

**Увага!** На I-й етап олімпіади комплекти завдань готують окремо для кожного класу / курсу та кожної професії.

Час роботи над олімпіадними завданнями на I етапі – до **4 астрономічних годин**. Комплект олімпіадних завдань охоплює програмовий матеріал з різних розділів курсу за попередні роки навчання та теми, які учні опанували у 2024/2025 н. р. Зокрема, завдання I-го етапу мають бути зорієнтовані на визначення змісту й глибини вивченого матеріалу учнями відповідних класів / курсів за I-шу чверть. Важливо пам'ятати про результати моніторингу щодо освітніх втрат і можливості їх подолання.

**Увага!** Оскільки в 10–11 класах уже не вивчають нових мовних тем, а українську мову викладають за трьома рівнями (стандарту, академічним і профільним), то відповідно і завдання **I-го етапу** олімпіади можуть бути на повторення матеріалу **за базовий курс 5–9 класів**.

**Увага!** Завдання I-го етапу олімпіади з української мови й літератури для учнів/учениць мають бути складені відповідно до чинних навчальних програм з української мови та літератури для закладів загальної середньої освіти, що розміщені на сайті Міністерства освіти і науки України (URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi>), зокрема:

✓ навчальні програми, що їх розроблено на основі модельних (МНП). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-prohramy-na-osnovi-modelnykh>

✓ навчальні програми для 10–11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Загалом завдання рекомендуємо побудувати в такий спосіб, щоб дати можливість здобувачам освіти не тільки продемонструвати знання засвоєного матеріалу, а й показати його розуміння (рівень розуміння), застосувати знання в новій ситуації (рівень застосування), виявити розуміння взаємозв'язків між різними типами інформації (рівень аналізу), продемонструвати здатність креативно мислити, творчо синтезувати набуті знання (рівень синтезу), виявити вміння давати власну оцінку поведінці героїв, обставинам тощо (рівень оцінювання).

Зокрема, з **української мови** для учнів 5–11 класів ЗЗСО та учнів професійної (професійно-технічної) освіти на I-му етапі олімпіади рекомендуємо орієнтуватися на завдання з відкритою відповіддю:

✓ написання твору-роздуму, створення власного висловлення тощо (журі враховує як орфографічну й пунктуаційну грамотність, так і вміння формулювати власну думку);

✓ фонетичний, морфемний, морфологічний та словотвірний аналізи слів;

✓ синтаксичний розбір речення (учасник/учасниця олімпіади розставляє пропущені розділові знаки, будує структурну схему, подає

загальну характеристику всієї конструкції та його компонентам як умовно простим реченням тощо);

- ✓ редагування словосполучень, речень, тексту з метою усунення лексичних, граматичних і стилістичних помилок;
- ✓ формулювання короткої відповіді на запропоновані завдання.

Загалом завдання з української мови повинні мати системний характер, тобто їхня мета – з'ясувати рівень знань і практичних умінь учнів/учениць із фонетики, лексики, фразеології, морфології, синтаксису, орфографії й пунктуації, культури мовлення тощо.

Різні типи сучасного уроку, забезпечення міжпредметних зв'язків, позаурочна робота (участь у конкурсах, тижнях: української мови, грамотності, міжмовних перекладів) – це лише частина роботи щодо якісного й активного засвоєння української мови та набуття відповідних видів компетенції.

<b>Активне залучення учнів до участі в олімпіадах з української мови і літератури – це:</b>
- зміцнення статусу української мови як державної;
- розширення функціонування української мови;
- визначення дієвих заходів щодо поліпшення стану вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин;
- створення достатньої організаційної, кадрової, фінансової, науково-методичної та матеріально-технічної бази для забезпечення оптимальної ефективності процесу вивчення української мови з метою досягнення високого рівня володіння нею учнями/ученицями;
- виявлення та підтримка творчої, обдарованої молоді.

Оволодіння мовою потребує активної допомоги з боку вчителя (роз'яснення, демонстрація зразків, виправлення помилок тощо), проте необхідно спрямовувати учнів і на самостійне виконання завдань. Самостійну роботу учнів варто регулярно поєднувати з роботою в парах і групах, оскільки така форма організації навчальної діяльності дає кожному учневі/учениці змогу висловити власну думку й бути почутим. У цій роботі варто застосовувати такі **прийоми**:

- ✓ самостійний переклад уривка тексту кожним учнем і обговорення результату роботи в парах;

- ✓ переклад фрагмента тексту в парах і обговорення результатів роботи в групі з двох-трьох пар;
- ✓ відновлення деформованого тексту;
- ✓ проведення технічного перекладу;
- ✓ читання кожним учнем/ученицею частини тексту, пошук відповіді на поставлене учителем запитання, обговорення відповіді в парах;
- ✓ читання тексту частинами та складання короткого переказу (читають першу частину, один учень/учениця переказує її, інший/інша ставить йому запитання щодо змісту, мовної форми переказу; далі читають наступний уривок і змінюють ролі в парі);
- ✓ читання з позначками (кожен учень читає матеріал і робить на полях позначки, які засвідчують, наскільки цей матеріал зрозумілий для нього (+ мені зрозуміло це, – мені зовсім не зрозуміло це, ± мені це зрозуміло частково); далі учні/учениці в парах обговорюють зроблені позначки, у разі потреби допомагають один одному краще зрозуміти прочитане);
- ✓ перегляд навчальних фільмів, прослуховування аудіоматеріалів українською мовою з подальшим їх обговоренням.

Підготовка учнів до олімпіади передбачає певні зміни у відборі змісту, методів, форм організації роботи як на уроках української мови, так і в позаурочний час. Зокрема, необхідно посилити увагу до тем, які учні/учениці засвоюють важче.

Наприклад, здобувачі/здобувачки освіти здебільшого допускають помилки в завданнях із теми «**Числівник**», тому необхідно звертати увагу на правильне творення різних форм числівників, їх вимову за орфоепічними нормами, правильну будову речень із числівниками. Доцільно застосовувати вправи на використання цієї частини мови на всіх уроках: пропонувати учням вимовляти слідом за вчителем сполучення слів, невеликі речення з числівниками, вжитими в непрямих відмінках; записувати числівники в окремих реченнях із математичного (природничого) тексту словами, а не цифрами; використовувати таблиці відмінювання кількісних і порядкових числівників тощо.

Окрім числівників, необхідно приділяти більше уваги:

- ✓ **прикметникам** вищого та найвищого ступенів, в утворенні яких учні/учениці припускаються помилок (*коротший, важчий, більший, менший; найкоротший, найбільший, найдовший, найрізноманітніший, стиснутий, розтягнутий* та ін.);

- ✓ **прислівникам** різних семантичних груп (*більше, менше, повільно, ліворуч, праворуч, навколо, завдовжки, вдень, опівдні, потім, спочатку, самотійно* тощо);

- ✓ **дієприкметникам** і (особливо) **дієприслівникам**, що здатні утворювати звороти із залежними словами (*розміщений, спрямований, додаючи, віднімаючи, спираючись, користуючись, не відриваючи, застосовуючи*) тощо.

Особливої уваги потребує також використання **прийменників, сполучників, часток**. Важливо розширювати тематику текстів для розвитку мовлення, застосовувати прийоми роботи над словом, словосполученням,

реченням, текстом, особливостями застосування всіх видів мовленнєвої діяльності на уроках.

**Для ефективного використання у процесі підготовки до олімпіади пропонуємо** схвалені МОН України й уже апробовані в шкільній практиці збірники тестових завдань, які готують учнів до ЗНО/НМТ, та нові посібники (експрес-репетитори) для самостійної підготовки учнів.

Доцільним для шкіл з навчанням мовами нацменшин стане використання в навчальному процесі **електронних словників української мови** (URL: <https://www.ulif.org.ua/slovniki-ukrayini>):

*Словник української мови* : у 20 томах. – Том перший – тринадцятий. Київ : Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2001–2022.

*Словники України* [Електронний ресурс] : словозміна, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія : інтегр. лексикограф. система / В. А. Широков [та ін.] ; НАН України, Ін-т мовно-інформ дослідж.

З метою підвищення грамотності учнів пропонуємо на уроках української мови практикувати написання комп'ютерних та аудіодиктантів, використовуючи схвалені Міністерством освіти і науки України **електронні посібники**.

Для отримання більш розширеної інформації радимо звернутися до **Інтернет-сайтів** мовної тематики:

- [vesna.sammit.kiev.ua](http://vesna.sammit.kiev.ua);
- [ingresua.tripod.com/domivka.htm](http://ingresua.tripod.com/domivka.htm).
- <https://nus.org.ua/articles/uroky-ukrayinskoyi-movy-u-wordwall-10-prostyh-vprav-dlya-onlajn-navchannya/>

Серед **програмно-педагогічних засобів навчання з української літератури**, що мають схвалення Міністерства освіти і науки України, є:

- **«Українська література для 11 класу»** (автор Бійчук Г.Л.), підготовлений у співпраці з технічною фірмою «Квазар-МікроТехно»;
- **Авраменко О.М., Дмитренко Г.К. Українська література.** Дидактичні мультимедійні матеріали. 8 клас. – К.: Грамота, 2008;
- **навчальні комплекти**, підготовлені видавничими структурами Всеукраїнського товариства «Просвіта»: **компакт-диски та аудіокасети** «Етнічна музика України» (14 частин), «Перлини української культури» (5 частин), компакт-диск «Т. Шевченко. Кобзар», комп'ютерні ігри україністичної тематики тощо.

У процесі вивчення української літератури варто використовувати й сучасні можливості **Інтернету**, наприклад, такі сайти:

- **litopys.narod.net** – бібліотека давньоукраїнського письменства, оригінали творів, переклади, коментарі, історичні відомості;
- **pysar.tripod.com** – класична українська література;

- [www.nbu.gov.ua/tb/ukr.html](http://www.nbu.gov.ua/tb/ukr.html) – зібрання творів українського письменства від найдавніших часів до початку ХХ століття;
- [books.ms.km.ua](http://books.ms.km.ua) – твори репресованих українських письменників;
- [poetry.uazone.net](http://poetry.uazone.net) – українська поезія та фольклор, тексти сучасних пісень, переклади світової поетичної класики;
- [www.poetryclub.com.ua](http://www.poetryclub.com.ua) – сучасна поезія світу, критичні матеріали про літераторів;
- [www.lib.proza.com.ua](http://www.lib.proza.com.ua)

Необхідно використовувати також і твори сучасних українських і зарубіжних авторів та ін. Літературно-критичний матеріал та тексти художніх творів можна віднайти на сайтах популярних фахових часописів, наприклад:

- [www.book-courier.com.ua](http://www.book-courier.com.ua) – «Книжковий кур'єр»;
- [ww.elitprofi.com.ua/gazeta](http://ww.elitprofi.com.ua/gazeta) – «Книжник-ревію»;
- [www.kryfyka.kiev.ua](http://www.kryfyka.kiev.ua) – «Критика» та ін.

## ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПОСІБНИКИ

(за відповідним переліком, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України для використання у закладах загальної середньої освіти з навчанням українською та румунською мовою у 2024/2025 н. р.).

## КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Для перевірки олімпіадних робіт варто передбачити відповідні критерії їх оцінювання з метою полегшення роботи членів журі й об'єктивування самого процесу оцінювання. Зокрема, оцінюючи роботи здобувачів освіти 5–7 класів, пам'ятати про зміни в процедурі оцінювання результатів навчання учнів згідно з [Рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти](#).

Педагог має бути готовим, у разі потреби, підтримати школярів, допомогти їм подолати труднощі, які неминуче постають в освоєнні нових підходів до навчання. Така праця дасть змогу досягти успіхів у розвитку вмінь учнів/учениць послуговуватися українською мовою та вдало презентувати себе на предметній олімпіаді.

**Увага!** Під час виконання олімпіадних завдань, учням не дозволяється користуватись додатковою літературою (посібниками, довідниками, словниками, текстами художніх творів і статей тощо) й інтернетом, а також на те, що участь у II етапі олімпіади з української мови і літератури учнів ЗЗСО з мовами навчання національних меншин відбуватиметься разом з учнями ЗЗСО з українською мовою навчання та учнями закладів професійної (професійно-технічної) освіти. В умовах воєнного стану обов'язково дотримуватися усіх правил безпеки, що передбачені для закладів освіти.